

Kamperen in Groenendaal

Ineke Blom

In augustus 1947 boden Groenendaal en buitenplaats *Meer en Berg* plaats aan 1900 kampeerders uit diverse landen. Zij kwamen bijeen vanwege de achtste internationale kampeerrally. Het evenement trok toeristen, journalisten én de nog onbekende jonge Harry Mulisch, die dat jaar zijn eerste schreden had gezet op het schrijverspad.

▲ Kampeerders bij de Vrijheidsdreef.

De in 1932 in Nederland opgerichte internationale federatie van kampeerclubs IFCC organiseert (ook nu nog) jaarlijks in een ander land een Rally: een grootschalig internationaal kampeerkamp met een congres voor de deelnemende kampeerclubs. In 1939 was de Nederlandse Toeristen en Kampeerclub (NTKC) door de IFCC gevraagd de Rally in Nederland te organiseren. Vanwege het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog ging dat niet door. Het duurde tot 1947 voordat de achtste editie van de Rally, en de eerste na de oorlog, kon worden gehouden.

Oudste Nederlandse kampeerclub

In het kielzog van de opkomende aandacht voor sportbeoefening werd begin 20ste eeuw ook het kamperen in Nederland bekender en langzamerhand populairder. In *De Kampioen*, het ledenblad van de ANWB, werd vanaf 1910 over kamperen geschreven. In 1911 vond in de duinen bij Den Haag het eerste padvinderskamp plaats.

De NTKC is in 1912 opgericht door de toen twintigjarige Carl Denig. Het doel van de club was het 'bevorderen van het kamperen met lichte kampuitrustingen,

► Illustratie van Dokie van Amstel uit het eerste boek, *De avonturen van Pinkeltje*, uit 1939.

▲ Het glas-in-loodraam in het huis aan de Wagnerkade in Heemstede, waar Dick en Tine Laan woonden.

vaderlandsliefde, avontuur, geheimzinnigheid en sport. De hoofdpersoon moet een voorbeeld zijn voor de jeugd.

In *Circusjong* beschrijft Laan zijn filmervaringen. *Tarakanner tegen wil en dank* is geïnspireerd op kampeerreizen voor jongeren langs de Noorse fjorden, georganiseerd in de crisistijd. *De berg 'M'* uit 1935 was Laans lievelingsboek. Het speelt op een kostschool in Zwitserland, waar hij vanwege longproblemen een deel van zijn HBS-tijd doorbracht. In dit jeugdboek gaat het om de Volkenbond-gedachte: door gemeenschappelijke inspanning bouw je iets op.

In Laans woning aan de Wagnerkade zijn nog steeds afbeeldingen uit zijn jongensboeken te zien op gebrandschilderd glas-in-lood in een deur. Aan de straatkant is een glas-in-loodraam met afbeeldingen uit Pinkeltjeboeken.

Pinkeltje

Hele generaties groeiden op met Pinkeltje: het kleine mannetje met witte baard dat op een kastanjeblad paste, met een blauw puntmutsje op, in een rood hemdje en een blauw broekje. De verhalen van Pinkeltje verzoon Laan voor zijn neefjes en nichtjes, en pas later schreef hij ze op. Een serie van negenentwintig boeken over Pinkeltje schreef Laan tussen 1939 en 1973. Enkele titels verschenen na zijn

Omfloerste omschrijvingen als pacificatie en politionele acties moesten het geweten van de Nederlanders sussen. Maar Nederland vocht een uitzichtloze oorlog die steeds gewelddadiger werd. Alle gewapende partijen pasten in deze oorlog vormen van extreem geweld toe. De internationale gemeenschap en de Verenigde Naties keerden zich van meet af aan tegen de herbezetting door Nederland en dwongen onderhandelingen af.

▲ Wim Zijm, ergens in Indonesië, jaartal en plek onbekend.

Telkens werden er stappen gezet, maar net zo vaak werd er van twee kanten weer getornd aan de interpretatie van akkoorden. Tot de soevereiniteitsoverdracht in december 1949 vielen in deze oorlog aan Indonesische kant vermoedelijk meer dan 100.000 slachtoffers, aan Nederlandse kant circa 6000.

Maar hoe verging het de gewone dienstplichtige soldaat, die van dit alles nog weinig tot niets afwist en die het moest doen met de idealistische

doelstellingen die hem voorgespiegeld werden? Hoe verging het Wim Zijm? Uit alles wat hij geschreven heeft, is dit artikel slechts een summier keuzen. De nadruk is gelegd op de grote lijn, op momenten dat hij heel eerlijk zijn mening geeft en op enkele opvallende gebeurtenissen.

'Indische vorming'

Wim werd ingedeeld bij de Huzaren van Boreel, 8ste Eskadron Vechtwagens (8 VEW). Na een opleiding van vierenhalve maand in de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn, vertrok hij op 31 maart 1948 vanuit Rotterdam met de Kota Baroe. De reis van vijf weken was een grote belevenis voor de jonge knullen die vaak nauwelijks buiten hun eigen provincie geweest waren, laat staan buiten Nederland.

Al in de eerste week ontvangen ze de gestencilde *Scheepspraet*. De officier 'Indische vorming' legt daarin uit dat de Nederlandse troepen 'een schone en eervolle taak' gaan vervullen, namelijk 'om na een tijd van chaos, ellende en vernieling, door het brengen van rust en orde de verdere grondslagen te gaan leggen voor de wederopbouw en mede te helpen welvaart en geluk te brengen aan het goedwillende deel der bevolking'. Ze gaan, aldus de uitleg, niet strijden tegen de Indische bevolking, maar alleen optreden 'tegen kwaadwillige elementen die het herstel van veiligheid en rust en wederopbouw trachten te saboteren. Uw houding tegenover de bevolking dient correct te zijn, hulpvaardig en tegemoetkomend, vriendelijk, doch zonder overdrijving. Indien nodig dient men echter met gestrengheid doch rechtvaardig op te treden; weifeling wordt door den Indonesiër steeds als zwakheid aangezien.' Een uitleg die naadloos past in het toenmalige Nederlandse narratief.

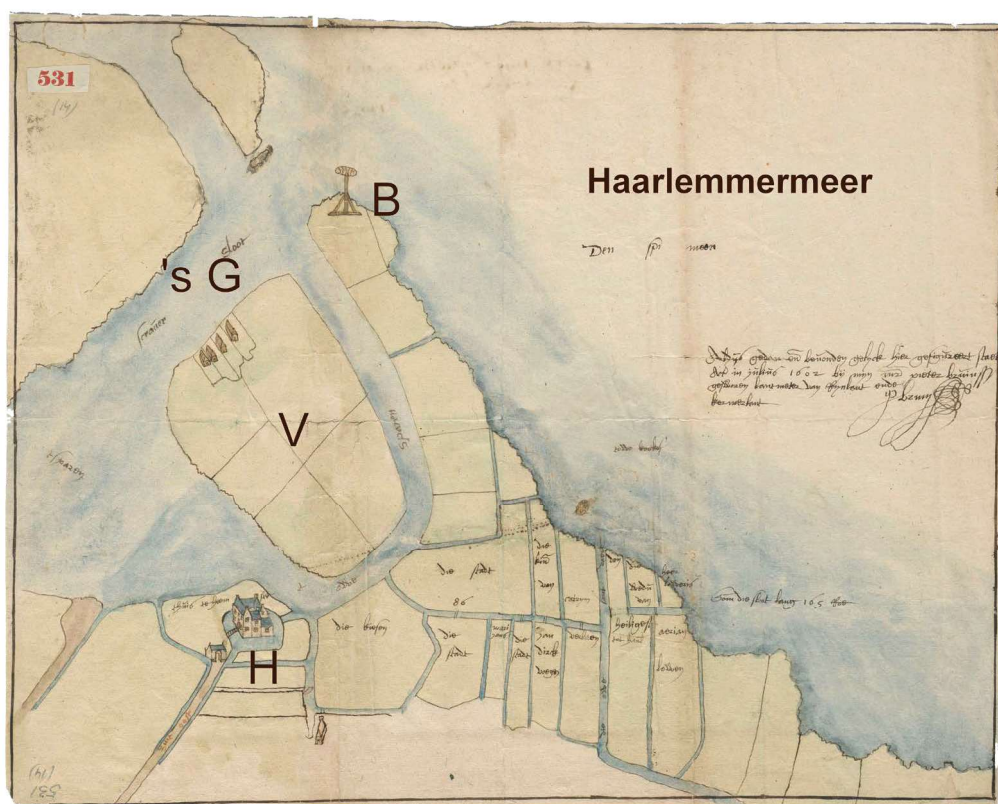
Op 25 april schrijft Wim: 'Er zijn hier in totaal 7 Heemstedse jongens aan boord, 4 Huzaren en 3 Hospikken. Eén hospik kende ik niet, die andere woonde bij ons in de straat en de derde woont vlakbij Kees Oomen van Thuis-

Het schouwen van drenkelingen in de 17de eeuw in Heemstede

Robin van de Poll

In het waterrijke Holland van de 17de eeuw lag verdrinkingsgevaar altijd op de loer. Kanalen, rivieren, sloten en meren doorsneden het landschap, maar zwemmen was een zeldzame vaardigheid. Een misstap, onachtzaamheid of een avond te diep in het glas kijken kon fataal aflopen. Dit artikel duikt in de tragische geschiedenis van enkele verdrinkingen in Heemstede en laat zien hoe de autoriteiten omgingen met de dood in het water.

► Toen het Haarlemmermeer nog niet drooggelegd was, had Heemstede een lange kustlijn met het soms woeste water. Kaart van de omgeving van het Huis te Heemstede (H) met de monding van Spaarne, het eiland Voorburch (V), de 's Gravensloot ('s G) en het baken (B). Kaart van Pieter Bruynsz, 1602.

In het Noord-Hollands Archief ligt een dossier over het schouwen van drenkelingen in de heerlijkheid Heemstede. Het dossier bestaat uit vier brieven en acht schouwrapporten, opgemaakt tussen 1645 en 1678. Heemstede lag aan het Haarlemmermeer en slechts een klein deel van de mensen kon zwemmen. Mike Dash schreef een boek over de VOC en hij schat dat in de eerste helft van de 17de eeuw een op de zeven zee-lieden kon zwemmen. Bij niet-zeelieden

zal dit aantal nog lager geweest zijn. Het gevaar van het water was dus altijd aanwezig.

Het schouwen van drenkelingen werd aanvankelijk gedaan door de baljuw van Kennemerland, aangesteld door de graaf van Holland, of door een van zijn officieren. Kennemerland was echter groot en het was voor de baljuw logistiek lastig om zelf alle schouwingen te doen. In Heemstede had Adriaan Pauw, heer van Heemstede, deze taak vanaf 1645

▲ Het vlakken van de grond door Frits Hazenberg.

▲ Het fundament vanuit het oosten, met op de achtergrond de school.

► Het opengelegde vlak van de archeologische waarneming:

1. Venige grond.
2. De ingekraste lijn volgt de rand van de ruimte die voor het fundament gegraven is.
3. Vulling met brokken venige grond en lichtgelige zand.
4. Fundament van bakstenen.
5. Vulling van blauwgrijze zandgrond.

Misschien bouwde men in deze periode het teruggevonden fundament en het bouwwerk erop met de nog bruikbare stenen. Ook bij de aanleg van het nieuwe hoofdgebouw met de Franse tuin zullen dergelijke stenen, door de sloop van het oude hoofdgebouw, ruim voorhanden zijn geweest. Het fundament ligt binnen de grenzen van deze tuin en op de kaart van landmeter Klinkenberg uit 1744 staan hierin meerdere bouwwerken aangegeven. (Ook bij deze kaart bleek het projecteren op een luchtfoto geen betrouwbare resultaten voor het fundament op te leveren.)

Het lijkt daardoor niet uit te sluiten dat het gevonden fundament van een bouwwerk uit de Franse tuin geweest is. Bovendien vond ik op vrij korte afstand van het fundament bij de aanleg van het huidige basketbalveld een ander klein vierkant fundament. Dat had mogelijk ook een functie in de Franse tuin. Van dit fundament zijn de afmetingen van de bakstenen niet bekend.

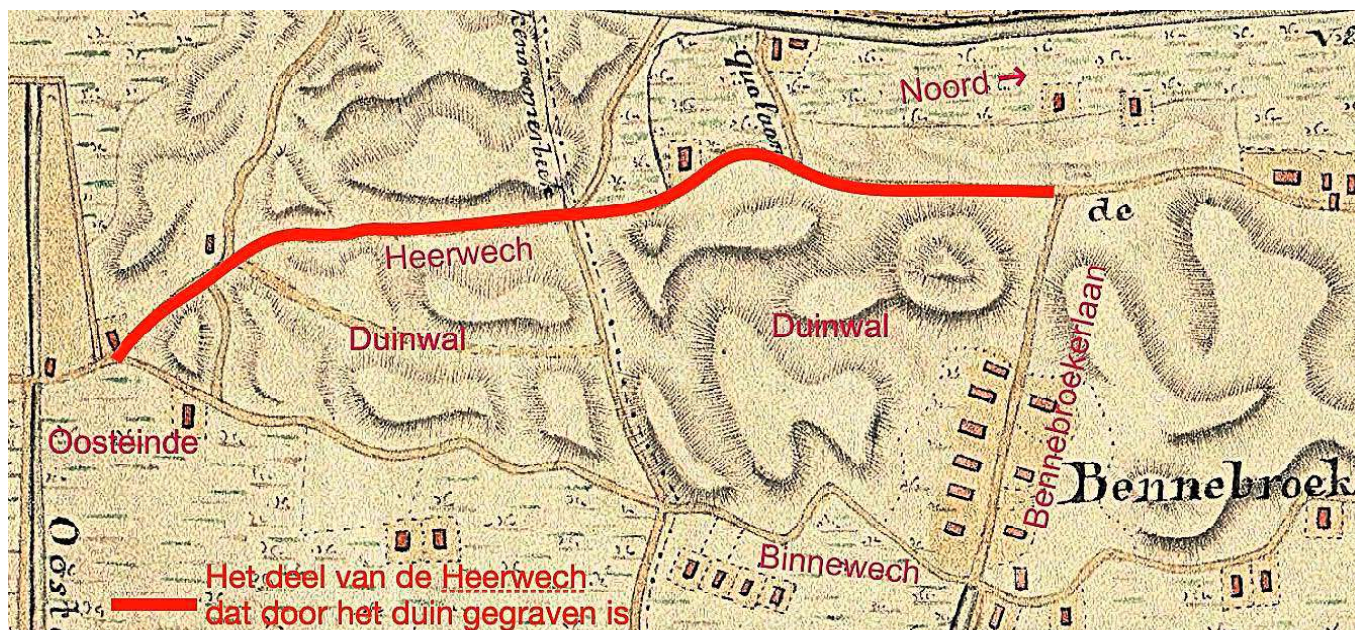
Geen zekerheid

Over het na storm Poly gevonden fundament, het bouwwerk erop en de sloop ervan zijn op dit moment geen definitieve conclusies te trekken. Mede daardoor is ook de herkomst van de daarboven teruggevonden Gobertanger stenen onzeker. De grote hoeveelheid gelijksoortige stenen op dezelfde locatie als het fundament leek in eerste instantie aan te geven dat ze bij het fundament hoorden, maar sluitend bewijs is daar niet voor gevonden. Omdat de stenen blijkbaar niet interessant waren voor hergebruik, waren ze in de grond achtergelaten en als opvulling gebruikt. Of deze stenen vrij waren gekomen bij de sloop van het bouwwerk op het fundament of van gesloopte bouwwerken elders op het terrein afkomstig waren, blijft op dit moment ook een onbeantwoorde vraag.

De vondst van het fundament en de Gobertanger stenen heb ik aangemeld bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het is onder nummer 5511089100

De veertien los gevonden Gobertanger stenen met een baksteen van het fundament.

▲ De in het duin uitgegraven weg tussen de Oosteinde en de Bennebroekerlaan. Detail uit de kaart van Haarlem en haar rechtsgebied en de heerlijkheden van Heemstede, Bennebroek, Vogelenzang, Overveen, Bloemendaal en Spaarndam (1725).

Binnewegh

Met de Binnewegh wordt bedoeld de historische weg binnendoor van de Wagenweg via de huidige Emauslaan-Binnenweg-Raadhuisstraat-Wilhelminaplein-Glipperweg-Schoollaan-Zandlaan-Oosteinde naar Hillegom. De weg werd ook wel de Ouden Heerwech genoemd. De weg heeft ook andere namen gekend, zoals de Heemstederwech.

en Haarlem verlegd is en de route (de Binnenwegh) door Heemstede volgde. Wanneer dit gebeurd is, is onbekend; in ieder geval voor 1446, toen Filips van Bourgondië een stuk duinzand in pacht uitgaf aan het St. Elisabeth Gasthuis.

Was de Binnewegh ooit een Koningsweg?

Ook de auteur Leyden schrijft in zijn artikel dat de Herenweg bij Heemstede en Bennebroek later is ontstaan. Hij vermoedt dat het verkeer over de historische Binnewegh (ofwel de Ouden Heerwech) veel hinder ondervond van zandverstuivingen, afkomstig van de toen nog kale duinen van de strandwal. Deze verstuivingen verklaren ook het zeer grillige verloop dat de historische Binnewegh door Bennebroek en Heemstede aan het einde van de middeleeuwen had. Leyden schrijft verder dat de Binnewegh (of Ouden Heerwech) ooit een onderdeel was van een Koningsweg.

◀ De Herenweg bij Bosch en Hoven, Johannes J. Schouten, ca. 1770.

Wanneer liefde voor erfgoed niet genoeg blijkt

Over de sloop van villa De Echo en de noodzaak van stevig erfgoedbeleid

Meer dan honderd jaar stond aan de Van Merlenlaan 23 een prachtig houten huis, De Echo. Het huis werd als Noors bouwpakket gekocht door Samuel van Lennep, de broer van burgemeester David Eliza van Lennep. Het Noorse balkenhuis was zeer solide uitgevoerd, doch aanmerkelijk goedkoper dan een nieuw te bouwen stenen huis. Het kostte overigens wel een paar jaar voordat het hout zodanig was uitgewerkt, dat het huis van binnen betegeld en behangen kon worden.

Opeenvolgende eigenaren hebben het huis met veel liefde behandeld en veel Heemstedenaren keken er met plezier en bewondering naar. Met een woonoppervlak van bijna 400 m² en een energielabel C, gelegen op een perceel van meer dan 4600 m², stond het te koop voor 3,5 miljoen euro. De foto's op Funda laten zien dat het zowel van buiten als van binnen een aantrekkelijk object was.

Pijnlijk verlies

Na geruime tijd te koop gestaan te hebben, is het verkocht. Op 8 mei 2025 werd het gesloopt. Voorbijgangers stonden er met ontzetting naar te kijken. Voor velen was het een 'droomhuis', beeldbepalend voor Heemstede. Erfgoed van grote waarde is voorgoed verloren gegaan.

De HVHB is hier zeer teleurgesteld over. Niet alleen vanwege het verlies van dit bijzondere pand, maar vooral omdat dit verlies vermijdbaar was geweest. De Echo was door de HVHB al enkele malen voorgedragen als gemeentelijk monument. De kennis was er, de waardering ook. Wat ontbrak, was actueel en effectief erfgoedbeleid. De huidige Erfgoedverordening van 2017 kent geen beschermd dorpsgezicht, geen voorbescherming en geen sanctie op het laten verkrotten van een gemeentelijk monument. Sinds het ingaan van de Erfgoedverordening 2017 zijn alleen het voormalig Postkantoor aan de Binnenweg 160 (in 2022) en zeer onlangs de OLVH-kerk aan het Valkenburgerplein aangewezen.

Hierbij moet overigens aangetekend worden dat een actief erfgoedbeleid in Heemstede beperkt wordt door het feit dat er slechts één ambtenaar is die voor maar 40 procent van de tijd beschikbaar voor dit thema.

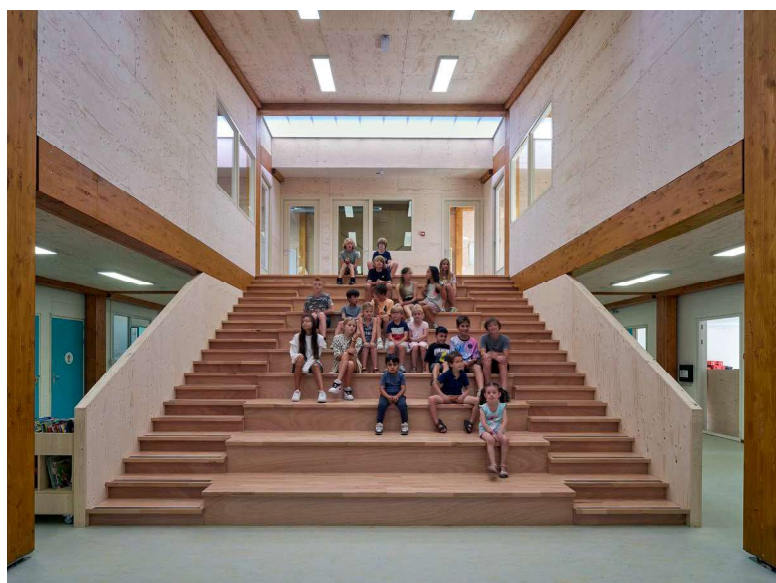
▲ De Echo, Van Merlenlaan 23, 2019.

Erfgoed van de toekomst als verrassende winnaar van de erfgoedprijs

Het was deze keer niet de restauratie van een monument of de verbouwing van een eeuwenoud pand waaraan de tweejaarlijkse erfgoedprijs van de HVHB werd toegekend. Ook recente architectuur verdient aandacht en bescherming, vooral als die door een eigentijdse aanvulling nog eens extra geaccentueerd wordt. De jury was unaniem in haar oordeel en beloonde de verbouwing van Basisschool De Evenaar uit Heemstede met de Burgemeester David Eliza van Lennep Erfgoedprijs 2025.

Het gebouw van Basisschool De Evenaar is een voorbeeld van Post '65-erfgoed, een nieuwe categorie in de monumentenwereld. De school groeide uit haar jasje en er was bij het schoolbestuur ook de wens om het gebouw te verduurzamen. Dit resulteerde in 2023 tot een verbouwing, waarvoor derksen|windt architecten het gedurfde ontwerp leverde. Een ontwerp dat voortborduurt op het bestaande gebouw en er een nieuwe dimensie aan toevoegt. In de zomervakantie van 2023 vond de verbouwing plaats. Het plafond uit de hal werd verwijderd en de ontstane ruimte is door een houtconstructie tweemaal zo hoog gemaakt. Er kwam een brede houten trap, die de kinderen bij voorstellingen gebruiken als tribune. Door het zaagtanddak stroomt mooi noorderlicht de ruimte binnen. Er zijn eerlijke, circulaire bouwmaterialen gebruikt. De jury was zeer onder de indruk van het geheel.

Juryvoorzitter Wim de Wagt: 'Wat een lef was ervoor nodig om de school te transformeren tot een toekomstbestendig gebouw. Niet slopen, maar verbouwen, zo hoort duurzaamheid te zijn. De architecten hebben, in goede samenwerking met het schoolbestuur en de schoolleiding, een geweldige prestatie geleverd. Het is een ontwerp en resultaat om blij van te worden. Het laat voorbeeldig zien hoe gebouwen uit de Post '65-periode kunnen worden aangepast aan hedendaagse eisen. Wat de jury betreft is dit schoolgebouw het erfgoed van de toekomst!'

▲ Leerlingen van Basisschool De Evenaar op de tribunetrap in de nieuwe hal.

▲ De trotse winnaars van de erfgoedprijs met de trofee, bloemen en oorkonde: David Windt (architect), Domien Geluk (directrice school) en Olivier Stulp (schoolbestuur).